

О.В. Пащенко, к.е.н., доц.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

ГЕНЕЗИС СУТНОСТІ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ

Розглядається вивчення історії походження та трактування генезису понять «стратегія», «фінансова стратегія», їх композиційних елементів і видів. Досліджено погляди різних вчених щодо розвитку поняття «стратегія». Розглянуто окремі позиції засновників різних підходів функціонуючих шкіл стратегій до визначення стратегії, які займалися функціонуванням і реалізацією даного поняття. Проведено оцінку різних шкіл стратегій, які поглибили розуміння стратегії галузі та її формування на початкових етапах. На основі вивчених праць різних вчених автором запропоновано власне трактування поняття «стратегія».

Розглянуто загальні та функціональні стратегії галузі, до яких належать такі стратегії: інноваційна, ресурсна, фінансова, виробнича, маркетингова і кадрова. Виділено фінансову стратегію і її значний вплив на інші види стратегій. Автором розроблена фінансова стратегія галузі та фінансова стратегія конкурентного підприємства. Розкрито значення фінансової стратегії в умовах функціонування підприємств і галузі в цілому, а також складові формування фінансової стратегії підприємства. Висвітлено фактори, що потрібно враховувати під час побудови та реалізації фінансової стратегії. Проведено системний аналіз і визначено характер впливу стратегії на фінансовий результат, здійснено оцінку рівня їх привабливості та ризику. Розглянуто класифікацію фінансових стратегій за ознакою галузевої орієнтації та видів фінансової стратегії галузі залежно від розміру підприємств, що її утворюють, а також зазначено важливість цієї ознаки під час систематизації стратегій. Обґрунтовано доцільність видів фінансової стратегії. Визначено конкурентні переваги й ефективність діяльності підприємства і галузі на основі реалізації різних фінансових стратегій.

Ключові слова: стратегія; фінансова стратегія; підприємство; галузь; фінансування; ефективність; потенціал; фінансові ресурси.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки успішне функціонування і подальший розвиток галузей економіки потребують чітко визначеної й ефективно функціонуючої стратегії. Незважаючи на нестабільність законодавчої бази, недостатню розвиненість виробничої і соціальної інфраструктури, а також неповністю обґрунтоване реформування існуючих інститутів управління фінансовою системою, стратегія будь-якої галузі має відповідати стадії її життєвого циклу, ресурсозабезпеченості, враховувати фактор впливу зовнішнього середовища. Зазначеними факторами не обмежується вибір і реалізація стратегії галузі. Краще зрозуміти багатовекторність поняття «стратегія», особливості його вибору та загальноекономічне значення допоможе екскурс в історію походження і трактування даного терміна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розробки фінансової стратегії досліджували такі науковці: І.Ансофф, М.Доннелан, П.Друкер, Б.Карлоф, В.Кінг, Г.Клейнер, Д.Кліланд, Дж.Ламбен, М.Портер, М.Саткліфф, Дж.Фіннерті, А.Єгоров, І.О.Бланк, В.О.Вінокуров, А.В.Герасимчук, А.П.Градов, Г.І.Кіндрацька, Л.С.Козак, Б.Г.Литвак, Л.Лігоненко, О.Р.Омельянович, Л.Н.Павлова, А.О.Старостіна та інші.

Дослідник А.П. Міщенко стверджує, що фінансова стратегія є найважливішою підсистемою корпоративної стратегії [4]. Натомість науковець В.М. Федосов переконаний у тому, що фінансова стратегія – довготривалий курс фінансової політики, що розрахований на перспективу і передбачає рішення великомасштабних завдань, визначених економічною і соціальною стратегією, і стосується важливих великих змін фінансового механізму, пропорцій розподілу фінансових ресурсів [23]. Кардинально відмінну точку зору висловлюють американські економісти Р.Кларк, В.Вільсон, Р.Дейнс. Вони дають визначення фінансової стратегії в широкому значенні, пов'язуючи її з фінансовою політикою і плануванням, називають таку стратегію передбаченням [9]. Потрібно зазначити, що точки зору науковців є абсолютно різними. У зв'язку з цим, систематизація понятійного апарату з визначеної теми, чітке розмежування плюралізму видів і форм фінансової стратегії, а також побудова виваженого підходу до понять – мета фінансової стратегії, її структурні компоненти – основні ключові питання, що потребують ґрунтовного й поглибленого вивчення. Теоретична і практична значущість вказаних проблем зумовила вибір теми, її актуальність та цільове спрямування дослідження.

Мета дослідження: систематизація знань щодо загальної суті фінансової стратегії, формулювання комі © О.В. Пащенко, 2015 го поняття як різнопланової структури складових – мети, композиційних елементів, функцій, обґрунтування диверсифікованих видів фінансової стратегії.

Викладення основного матеріалу дослідження. Поняття «стратегія», що використовується в економічній науці, було запозичене з військової сфери. Термін «стратегія» походить із давньогрецької мови: «stratos» – армія, військо і «agos» – я керую, тобто майстерність керування або мистецтво бути полководцем. С.І. Ожегов трактує поняття «стратегія» як загальний план ведення війни. Більш соціалізоване розуміння даного поняття надають вчені В.Яремко і О.Сліпушко – це мистецтво керівництва суспільною та політичною боротьбою, спосіб дій, лінія поведінки когось-небудь [23, с. 417].

Вчений-дослідник Р.К. Баландін продовжує думку дослідників щодо походження поняття «стратегія». У своїй науковій праці «Всесвітня історія. 500 біографій...» він вивчав життєвий шлях та діяльність видатних історичних правителів, полководців, діячів. Досліджуючи історію Стародавнього Китаю і аналізуючи приход до влади династії Чжоу в XI ст. до н.е., автор зазначає, що для країни почалась нова епоха в історії – міжусобні війни й протистояння. Безперервні війни призвели до накопичення військового досвіду і появи перших трактатів з цієї тематики. Фундатором військової теорії вважається Сунь Цзи. Його «Трактат про військове мистецтво», що складається з 13 розділів, став каноном військової науки свого часу і досі справедливо вважається класикою військово-стратегічної думки [9].

Науковці Л.С. Довгань, Ю.В. Каракай, Л.П. Артеменко стверджують, що «...поняття “стратегія” увійшло до управлінських термінів у 50-х роках, коли проблема своєчасної реакції на раптові зміни в зовнішньому середовищі набули важливого значення» [22, с. 23]. Попередню думку продовжують О.О. Бакунов, Т.Б. Хлевицька і Н.О. Лісова. Вчені зазначають, що термін «стратегія» набув безпосередньо економічного змісту за часів діяльності американського математика, засновника теорії ігор Дж. фон Неймана та американського економіста О.Моргенштерна. В дослідженнях теорії ігор під стратегією вони розуміли «повний план, що вказував, які вибори (ходи) робитиме гравець у кожній можливій ситуації» [2, с. 5]. Поступово інтерпретація досліджуваного поняття видозмінювалась, стратегію пов'язували з поняттями «мета», «загальна місія діяльності господарюючого суб'єкта», «планування та контроль дотримання планів». Поступовий розвиток економіки країн світу дав поштовх для початку процесу бюджетування, планування, стратегічного управління.

Пізніше, з 1960 року, стратегію стали розглядати як довгостроковий план підприємства, а курс дій намагались максимально точно адаптувати згідно із наявними ресурсами, що необхідні для досягнення поставлених цілей і завдань.

Автори підручника М.М. Мартиненко та І.А. Ігнат'єва відзначають, що «...в американській науковій літературі прийнято розділяти старий та новий підходи до визначення стратегії» [16, с. 123]. Проте вчені недостатньо розкрили особливості даних підходів, їх розуміння, незначний акцент зроблено на окремих позиціях засновників цих підходів. Більш ґрунтовну інформацію щодо функціонуючих шкіл стратегій надає однойменна праця Г.Мінцберга [15]. У науковій праці дослідника нараховується 10 шкіл стратегій. Школа набула свого розвитку в період 1950–1960 років, проте основні положення були фактично засвідчені і опубліковані лише в 1982 році. Діяльність вказаної школи частково зазнала критики, оскільки власноруч обмежувала майбутню перспективу, нехтувала плануванням, позиціонуванням, у зв'язку з чим стратегія втрачала свою гнучкість. Ми вважаємо, що ймовірна причина цього – розходження в осмисленні стратегії та шляхів її реалізації.

Фактично паралельно із діяльністю школи дизайну свої позиції щодо інтерпретації, формулювання та реалізації поняття «стратегія» розвивала школа планування. Найяскравішим її представником був І.Ансофф, який сприймав стратегію як формальний процес. Прихильники школи основну модель стратегічного планування вбачали у дієвості таких етапів: стадія постановки завдань; стадія зовнішнього і внутрішнього аудиту; оцінка й верифікація стратегії; визначення операційних планів і програмування загального процесу реалізації стратегії. Потрібно зазначити, що діяльність школи планування є більш глибинною. В її основі лежить ієрархічне планування: ієрархія стратегій, бюджетів, завдань. Діячі школи враховують виробничий, маркетинговий, фінансовий та адміністративний аспекти. На нашу думку, це вдалий акцент для подальшої реалізації стратегії й отримання економічних вигід від діяльності.

Наступною школою з досить розвиненим світоглядом була школа підприємництва. Вона увібрала в себе здобутки і пропозиції попередників. Засновником школи вважається П.Друкер. Серед її прибічників виділяють також Й.Шумпетера, А.Коула. Основною ідеєю цієї школи був процес передбачення. Центральне місце в побудові стратегії школа відводить керівництву, його розвиненій інтуїції, підприємницьким здібностям, мудрості, досвіду та проникливості. П.Друкер в книзі «Ефективне управління» неодноразово наголошував, що недостатньо вміти лише керувати і ухвалювати потрібні рішення, необхідно вміло репрезентувати відповідні результати [10, с. 74]. Девіз діяльності американського економіста – «ефективності потрібно навчатися». Зазначимо, що набір таких рушійних компонентів можна дійсно вважати опорою для успішного становлення і розвитку галузі. Вказані ознаки школи, на нашу думку, поглибили розуміння стратегії галузі та її формування на початкових етапах. Ми підтримуємо позиції діяльності школи підприємництва, оскільки її основи стали в подальшому базою для розвитку інших шкіл.

Поступова генеза досліджуваного поняття дозволяє відмітити плавний перехід від обривистих, коротких тлумачень до широкомасштабного розуміння стратегії, особливостей її побудови і реалізації. Особливо потрібно виокремити накопичений досвід шкіл та індивідуальність їх підходу щодо стратегії. Одночасно з попередніми школами отримала свій розвиток школа влади. Провідним її лідером вважають американського політолога Г.Аллісона. Стратегію сприймали як процес ведення переговорів. В.Л. Дикань та колектив авторів навчального посібника «Стратегічне управління» зазначають: «... всі попередні школи фактично ігнорували питання влади і політики, знаходячись всередині сфер економіки, психології, інформатики. Школа влади має на увазі впливи, що виходять за межі чистої економіки, йдеться про власні взаємозв'язки, що стосуються конкретної організації» [3, с. 24].

Найбільший, на нашу думку, вклад у розвиток поняття «стратегія» внесла школа конфігурації. Відомими прибічниками її функціонування були професори Г.Мінцберг і А.Чандлер. Науковці М.М. Мартиненко та І.А. Ігнат'єва наголошують на тому, що саме А.Чандлер розглядав стратегію як «визначення базової довгострокової мети та орієнтирів, вибір основних дій та забезпечення необхідних ресурсів для їх досягнення» [16, с. 123]. Г.Мінцберг більш широко характеризує поняття «стратегія», акцентуючи увагу на тому, що вона зводиться не лише до планування, а й постає цілим комплексом рішень і дій. Так стратегія будь-якої галузі, на нашу думку, поєднуючи зазначений комплекс дій, орієнтується на довгострокову перспективу, а також тяжіє до координації зусиль, усуває невизначеність.

Ми вважаємо, що школа конфігурації, дослідивши позиції і концепції діяльності інших шкіл, найкраще трактувала поняття «стратегія», оскільки її розробка і реалізація – це дійсно поетапні трансформаційні процеси. Стратегія в розумінні школи конфігурації виступила адаптаційним і одночасно стабільним явищем, оскільки стратегія кількох споріднених підприємств формує стратегію галузі, в якій вони функціонують.

Дослідники поняття «стратегія» та особливостей стратегічного управління С.Пакулін, Т.Кушнір і Л.Філіпішина зазначають, що проблематика і складність дослідження зумовлені об'єктивними причинами: науково-технічним прогресом; глобалізацією бізнес-процесів; посиленням зміни зовнішнього і внутрішнього середовища. Як наслідок, дана проблема є результатом не лише еволюційного розвитку предметних галузей управління. Саме тому ефективне функціонування підприємств зумовлює необхідність достовірного трактування, розробки стратегії, вибору концепції стратегічного управління, методів і сценаріїв [8].

Позиція переважної більшості сучасних дослідників поняття «стратегія», його генези схожа з тією, що представляють школи стратегічного управління. Проте в кожному сформульованому їх визначенні розкривається особистість науковця, його досвід роботи ґрунтовні висновки, виявляти ключові слова. В таблиці 1 нами інтерпретовані визначення, що надають фінансові, економічні та інші словники поняттю «стратегія». Аналізуючи дані таблиці 1, слід зазначити, що автори словників більше схиляються до представлення стратегії як довгострокового плану, курсу дій, і це цілком виправдано. Для більш глибокого дослідження цього терміна, пропонуємо ознайомитись із особливістю тлумачення стратегії з позиції вчених-економістів, які неодноразово у своїх працях порушували проблему її походження, визначали наповненість змісту.

Таблиця 1

Трактування поняття «стратегія»

Назва словника	Визначення
Економічний словник [13, с. 298]	Мистецтво керувати соціально-економічними процесами, визначення головного напрямку в досягненні кінцевого результату
Словник економічних термінів [21]	Довгострокові, найбільш принципові, важливі установки, плани, наміри уряду, адміністрації регіонів, керівництва підприємств щодо виробництва, доходів і витрат, бюджету, податків, капіталовкладень, цін, соціального захисту
Тлумачний словник економіста [23, с. 237]	Основні форми та методи перспективних дій, пов'язаних з вирішенням головних проблем, реалізацією стратегічних програм, досягненням значної, перспективної стратегічної мети
Вільний словник термінів, понять і визначень з економіки, фінансів та бізнесу [17]	Загальний план досягнення головної мети, що передбачає визначення напрямів, куди будуть використані обмежені ресурси (людини, організації). Результатом стратегічних рішень має бути поява довгострокових конкурентних переваг (у особистості, компанії)

Більшість авторів наукових праць – В.М. Суторміна, М.М. Мартиненко – надають перевагу трактуванню стратегії, що його сформулювали вчені А.Чандлер, Г.Мінцберг: «це визначення основної довгострокової мети та завдань підприємства, прийняття курсу дій і розподіл ресурсів, необхідних для їх досягнення».

Серед дослідників генези, а також використання стратегії потрібно виділити професора Ф.Ф. Бутинця, який, вивчаючи моделі і методи прийняття рішень в аналізі і аудиті, неоднократно згадував про поняття «стратегія» в теорії ігор. Вченого цікавили умови існування оптимальної стратегії гравця, причому загальне визначення поняття надавав таким чином: «... широка загальна концепція діяльності підприємства». Сформульована у вигляді загального (недеталізованого) плану стратегія передбачає: усунення причин негативних відхилень, зміну, якщо це можливо, характеристик причин відхилень; знаходження кращого способу адаптації до зовнішніх або внутрішніх умов функціонування керованого об'єкта [1, с. 124].

Формулюючи загальний висновок, який об'єднує обидві концепції, автори стверджують, що стратегія – це узагальнююча модель стратегічної поведінки підприємства, яка визначає план і напрямок управлінських дій для досягнення його стратегічної мети [11, с. 16]. Отримали дещо заплутане, на нашу думку, визначення. Основна ідея зрозуміла, проте виникає зустрічна потреба у роз'ясненні словосполучень «стратегічна поведінка», «стратегічна мета».

Загальна стратегія галузі об'єднує в своїй структурі декілька функціональних, а саме: інноваційну, ресурсну, фінансову, виробничу, маркетингову і кадрову. В умовах економічної кризи саме фінансова стратегія є своєрідним стабілізатором, дівість якого впливає на пропорційний розподіл фінансових ресурсів, перш за все, на рівні держави. Водночас з цим, в період економічного розвитку її наявність дозволяє нарощувати темпи зростання валового внутрішнього продукту, тим самим вчасно і повною мірою задовольняти потреби економіки в плані забезпечення фінансових ресурсів і росту прибутковості як самого підприємства галузі.

Дослідниця Л.С. Селіверстова зазначає, що розвиватися і успішно конкурувати можуть лише ті підприємства, що організовують фінансування та розвиток своєї діяльності стратегічно правильно [19, с. 133–134]. Безумовно, цьому сприятиме правильний вибір фінансової стратегії. У зв'язку з цим, потрібно детально ознайомитися з досліджуваним поняттям, масштабністю впливу на фінансові відносини як у межах галузі, так і поза ними.

Зауважимо, незважаючи на достатньо широке коло дослідників фінансової стратегії, чітко сформульованого визначення даного поняття не існує, тому потрібна систематизація знань, порівняння й зіставлення поглядів і думок. Фінансова стратегія є галуззю фінансового планування та обов'язково має узгоджуватися з окресленою місією, метою і напрямками загальної стратегії. Її цілком можна вважати індикатором фінансової ситуації в країні, детермінантою фінансових можливостей господарюючого суб'єкта в галузі. Вчений В.Г. Герасимчук у своїй праці «Стратегічне управління підприємством» стверджує, що фінансова стратегія є базою для створення, збереження, змін фінансових ресурсів, визначення їх оптимального використання для досягнення мети організації [12, с. 112]. Автор впевнений, що на її розробку і реалізацію впливають виключно такі чинники: цикли ділової активності в економіці; політична нестабільність; інфляційні процеси; науково-технічна політика; галузеві зміни; перспективи розвитку механізму господарювання.

Порівнюючи висловлену думку з позицією упорядників фінансово-економічного словника А.Г. Завгороднього і Г.А. Вознюк, підкреслимо, що автори дещо ідентифікують фінансову стратегію із загальною – це визначена, згідно з фінансовою ідеологією підприємства, система довготермінових завдань його фінансової діяльності та найефективніших шляхів її реалізації [5].

Фінансова стратегія є стратегічною програмою формування фінансових ресурсів та капітальних вкладень за рахунок власних та залучених зовнішніх коштів та капіталу, їх розподілу, а також ефективного використання в процесі реалізації стратегій, – наголошує М.М. Мартиненко [16, с. 257]. Автор вважає, що фінансова стратегія лише в сукупності з інвестиційною забезпечує підприємства конкурентними перевагами та зумовлює ефективність його діяльності, а відтак – і галузі в цілому. З таким трактуванням поняття ми погоджуємось, проте вважаємо, що вищий ранг займає і більшу цінність має фінансова стратегія. В подальшому вона впливає на інвестиційну, а також на інші функціональні стратегії і конкретні, в тому числі, що розгалужуються й конкретизують функціональні. В таблиці 2 наведені різні позиції вчених щодо трактування поняття «фінансова стратегія». Окрім того, нами виокремлені його ключові характеристики, що допомагає різносторонньо дослідити значення фінансової стратегії в умовах функціонування підприємств у галузі.

Таблиця 2

Плюралізм визначень поняття «фінансова стратегія»

Дослідник	Основне визначення поняття	Додаткове пояснення
В.М. Суторміна [18, с. 93–95]	Це основа для вибору, альтернативи, що зумовлює природу і напрям організації фінансових відносин	Базується на русі капіталів. Її порівнюють із шаховою партією, в якій кожен учасник налаштований на виграш
Г.О. Колесніков	Це основа для вибору альтернативи	Розробляється у формі програми

[20, с. 245]	здійснення фінансової діяльності в організації, що зумовлені змістом, методами розробки та виконанням фінансової ресурсної стратегії	фінансування розвитку, конкретизується у фінансовому плані з урахуванням необхідних змін у структурі капіталу для підвищення конкурентних переваг підприємства
В.Л. Дикань [3, с. 160]	Це загальний план визначення фінансових потреб і фінансових результатів, а також вибору джерел фінансування з метою мінімізації капіталу та максимізації прибутку	Фінансова стратегія формується в тому випадку, коли маркетингова стратегія і виробнича в цілому вже визначені
Ф.Ф. Бутинець [1, с. 276]	Це орієнтована на перспективу система дій з ефективного залучення, перерозподілу та використання фінансових ресурсів підприємства, спрямована на досягнення фінансової мети, що забезпечують його ефективне функціонування та соціально-економічний розвиток	Ефективні управлінські рішення в області формування фінансових ресурсів, оптимізації фінансового обороту, розроблені і реалізовані на підприємстві в звітному періоді, не завжди можуть бути повторно використані на наступних етапах його фінансової діяльності
У.В. Іванюк [7, с. 76]	Це комплекс заходів та інструментів, спрямованих на: формування, розподіл і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення ефективного використання внутрішнього фінансового потенціалу та потенційних зовнішніх фінансових потоків	Фінансова стратегія як захід пов'язана зі своєчасним регулюванням, координуванням та контролюванням дій щодо зміни умов зовнішнього середовища

Ми погоджуємось із поглядами дослідників щодо того, що фінансова стратегія – це система дій щодо формування та використання фінансових ресурсів і врегулювання фінансових відносин найбільш ефективними шляхами, використовуючи планування, моніторинг, прогноз. Але зауважимо, що найбільш повне і розгорнуте визначення фінансової стратегії сформулював А.Г. Каратуєв – «це цільова функція фінансової політики, що спрямована на залучення та ефективне розміщення фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, визначення форм, методів та напрямів їх подальшого використання, організацію фінансової роботи з клієнтами, контрагентами та державою, здійснення аналітично-контрольних та інших функцій фінансового менеджменту, а також довгострокова мета фінансового менеджменту» [14, с. 38]. Потрібно акцентувати увагу на тому, що фінансова стратегія є складовою фінансової політики.

Для початку доречно розглянути класифікацію фінансових стратегій за ознакою галузевої орієнтації. Зазначимо, що саме ця ознака є найвагомішою під час систематизації стратегій. На нашу думку, кожній обраній стратегії в галузі має відповідати певна фінансова стратегія. На рисунку 1 наведені найпоширеніші фінансові стратегії різних галузевих орієнтацій.

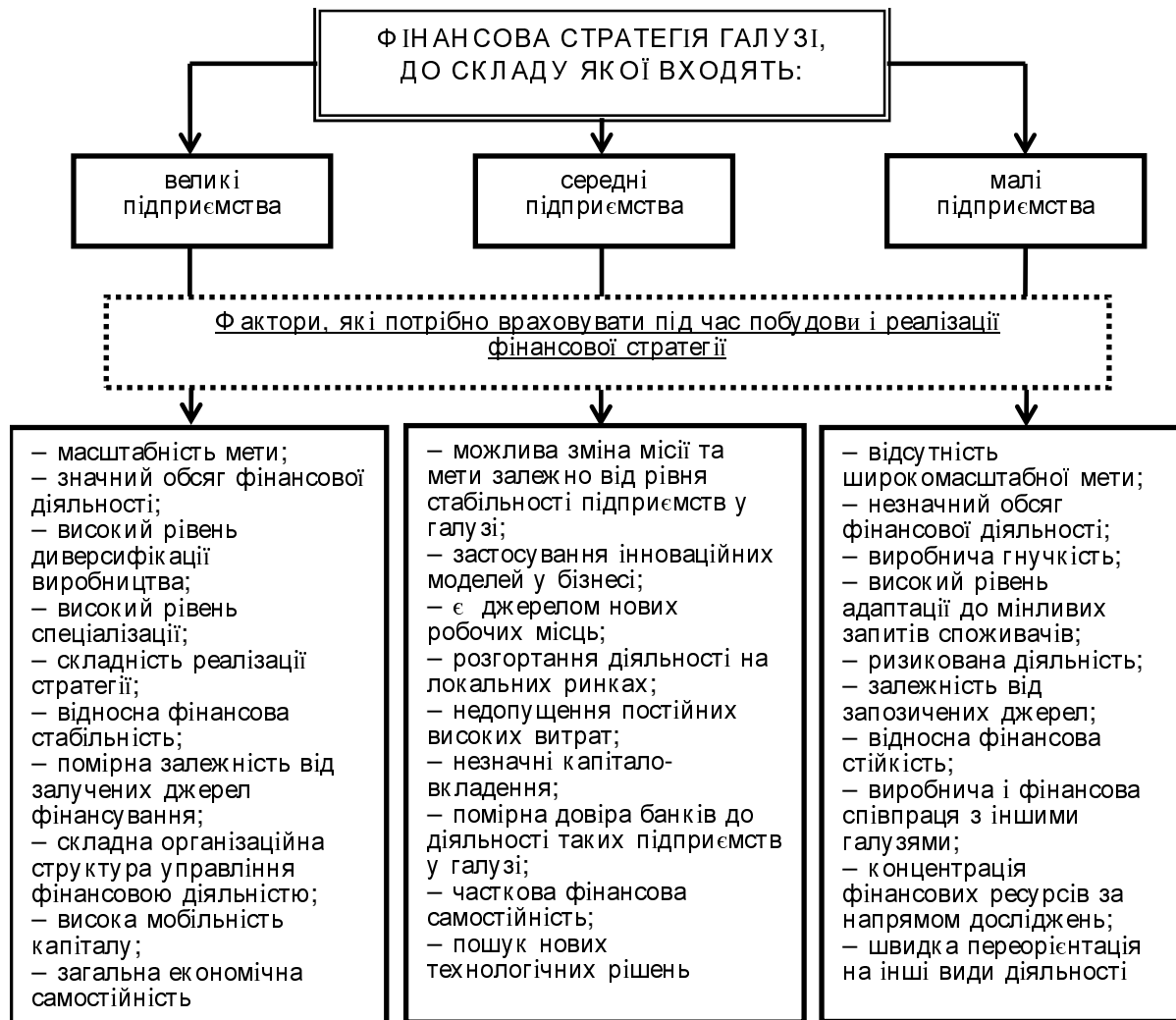
Рис. 1. Фінансова стратегія залежно від галузевої орієнтації (згруповано автором)

Потрібно зауважити, що більш конкретні стратегії в галузі детально аналізує В.Г. Герасимчук [12, с. 175–182]. Так автор диференціює стратегію лідера в галузі на: стратегію наступу, стратегію фірми-претендента на лідерство, оборонну стратегію. Кожній із зазначених стратегій характерний набір правил і дій. Наприклад, реалізуючи стратегію наступу, підприємство має оцінити рівень витрат і намагатися максимально їх зменшити, постійно збільшувати попит на продукцію, запроваджувати інновації. Проте, поряд з цим, виникає запитання: чому окремо не систематизовано і не виділено для розгляду фінансову стратегію наступу, оборони, претендента на лідерство? Адже саме ця стратегія як жодна інша впливає на формування, мобілізацію ресурсів для забезпечення дієвості зниження витрат, впливу на еластичність попиту, можливості інвестування. Тому, вважаємо за необхідне констатувати той факт, що залежно від дій підприємства в галузі – вихід на ринок, лідерство, зміцнення, оборона, аналогічним чином можна формулювати назви для фінансових стратегій як для запланованого спектра дій. Таким чином, можна зазначити, що в цілому на рівні будь-якої галузі можна виділити:

- фінансову стратегію наступу, коли фірма вперше входить в нову галузь і намагається викликати інтерес у більшості споживачів, формує свою репутацію, орієнтується на диференційовану продукцію;
- фінансову стратегію фірм-претендентів на лідерство, коли фірма планує посилити свої конкурентні позиції, посилює увагу до дистриб'юторів, значно знижує рівень цін й активно просуває продукцію або товар;
- фінансову стратегію оборони та зміцнення, коли фірмі загрожують ринкові ризики, існує потреба в збереженні цін, покращанні якості продукції та необхідно інвестувати кошти в удосконалення технологічної бази;
- фінансову стратегію спаду й поступового припинення діяльності, коли фірма має подбати про закриття каналів збуту, згортання виробничих потужностей, вилучення з обігу готівки, вихід з ринку.

Основними важелями успіху фінансової стратегії галузі можна назвати: гнучкість цінової політики, створення авторитетної торгової марки, передові позиції в наукових пошуках, постійне вдосконалення технології. У разі відмови підприємства галузі від фінансової стратегії згортання діяльності, та під час виникнення загроз спаду, акцентують увагу на важливості недопущення стратегічних помилок: швидкого вилучення готівки з обігу, продовження участі у збитковій боротьбі, очікування покращання умов.

Наступною класифікаційною ознакою для визначення типу фінансової стратегії є розмір підприємства. Вчений В.Д. Базилевич наголошує, що за рівнем концентрації та централізації виробництва і капіталу підприємства поділяють на малі (дрібні), середні та великі (крупні) [6, с. 279]. Згідно з цим, зазначимо, що фінансову стратегію галузі логічно класифікувати аналогічним чином (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація видів фінансової стратегії галузі залежно від розміру підприємств, що її утворюють (згруповано автором)

Дані рисунка 2 дають право стверджувати, що вибір типу фінансової стратегії галузі напряму залежить від розміру підприємств, що її формують. Чим більшими є підприємства, тим складнішими є мета, засоби її досягнення, різноманітними є альтернативи та витрати.

Проблему систематизації класифікаційних ознак фінансових стратегій досліджувала також У.В. Іванюк. Залежно від періоду реалізації автор виділила фінансову стратегію перспективну, коли період виконання поставленої мети очікується в довгостроковому періоді, та оперативну – таку, що має бути реалізована в короткостроковому періоді. Окрім того, дослідниця підкреслила важливість врахування такої ознаки, як характер впливу стратегії на фінансовий результат, згідно з якою розрізняють фінансову стратегію прямого впливу і опосередкованого. Наступною ознакою є рівень ризику стратегічних фінансових рішень: фінансова стратегія максимізації прибутку або мінімізації ризику [7, с. 77–78].

Дослідниця М.В. Балабанова розрізняє такі види фінансових стратегій:

- стратегія формування фінансових ресурсів (її альтернативами є: стратегія самофінансування, стратегія фінансування за рахунок позикових коштів, стратегія сполучення забезпечення фінансовими ресурсами за рахунок власних і позикових коштів);

- стратегія накопичення і споживання передбачає прогнозування і обґрунтування оптимального співвідношення між розмірами доходів, які використовуються під час формування цих двох фондів;

- стратегія кредитування передбачає способи отримання необхідних кредитів і пошук коштів на їх повернення;

- стратегія використання дивідендів передбачає оплату дивідендів (підвищення, зниження, припинення сплати);

- стратегія фінансування інших функціональних стратегій та інвестиційних проектів передбачає обґрунтування виділення необхідних коштів на весь період їх здійснення [11, с. 96].

На нашу думку, автор абсолютно точно і коректно систематизувала існуючі види фінансової стратегії. Проте, слід зауважити, що іноді до складу фінансової стратегії, як окремих її видів може входити інвестиційна. Така стратегія спрямовується на втілення запланованих управлінських рішень, ставить за мету вирішення питання щодо можливості використання тимчасово вільних коштів.

Таким чином, фінансову стратегію неможливо чітко представити в окреслених межах, так само, як і виділити всі її існуючі види. Проте нами визначено, що основними класифікаційними ознаками для позначення виду фінансової стратегії є: галузева орієнтація, вид, розмір і характер діяльності підприємства, рівень ризику стратегічних фінансових рішень, стан підприємства в конкурентному середовищі та позиція на окремому сегменті ринку, спрямованість генеральної стратегії, період реалізації обраної стратегії. Поряд з цим, потрібно зазначити, що фінансова стратегія не є самостійно існуючою, вона тісно переплітається з іншими функціональними стратегіями, націлена на досягнення місії та постійний розвиток і вдосконалення діяльності суб'єкта господарювання в галузі, поглиблення кооперації та встановлення тісних міжгалузевих зв'язків. Види фінансової стратегії є індикаторами його багатогранної діяльності, розкривають далекоглядні плани щодо фінансування, зміни фінансової політики, надають інформацію про стійкість і розвиненість галузі, потребу в дотаціях.

Висновки і пропозиції. У підсумку різнопланових трактувань поняття «стратегія» школами стратегічного управління потрібно зазначити, що кожна з них зробила значний внесок в еволюцію досліджуваного поняття.

Школи намагалися презентувати свою унікальність, тим самим наповнюючи зміст стратегії – від простого процесу мислення до складних трансформацій. Серед розглянутих загальних стратегій галузі науковцями виділено й інші функціональні стратегії, такі як: інноваційна, ресурсна, фінансова, виробнича, маркетингова і кадрова.

Проте на особливу увагу заслуговує саме фінансова стратегія. Доречно стверджувати, що однозначного визначення поняття «фінансова стратегія» не існує – це свідчить про його недостатню вивченість, а також про новизну і сучасне значення, оскільки без чітко окресленої фінансової стратегії неможливо реалізувати інші стратегії та досягти мети функціонування галузі – ріст прибутковості, мінімізація витрат, висока якість продукції тощо.

Розглянуті нами види фінансової стратегії є індикаторами багатогранної діяльності, розкривають далекоглядні плани щодо фінансування, зміни фінансової політики, надають інформацію про стійкість і розвиненість галузі.

Список використаної літератури:

1. Акмасв А.І. Ресурсно-відновлювальний підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємства / А.І. Акмасв, Н.В. Коваленко // Економіка промисловості. – 2007. – № 3. – С. 133.
2. Асаніна А.В. Фінансова стратегія як необхідний фактор успіху підприємства в умовах нестабільної економіки / А.В. Асаніна // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. пр. – К. : НАУ, 2011. – Вип. 30. – С. 11–18.
3. Базилевич В.Д. Метафізика економіки : наук. повідомлення / В.Д. Базилевич // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2006. – С. 64–65.
4. Боднар О.С. Концепція управління аналітико-експертною діяльністю у сфері освіти регіону / О.С. Боднар // Наукові записки / Серія : Педагогіка. – № 1. – 2013. – С. 60–66.
5. Геселева Н.В. Емерджентні властивості системи / Н.В. Геселева, Н.М. Заріцька // Бізнесінформ. – 2013. – № 7. – С. 93–97.
6. Гришова І.Ю. Принципи фінансової політики переробних підприємств АПК України / І.Ю. Гришова // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 93–96.
7. Гуменна О.В. Роль інформації в інноваційному розвитку емерджентної економіки / О.В. Гуменна, Л.В. Пан // Моніторинг, моделювання та менеджмент емерджентної економіки : зб. наук. пр. – Черкаси ; Одеса, 2010. – С. 66–67.
8. Давыдова Л.В. Выбор финансовой стратегии предприятия на основе факторного анализа финансовой среды / Л.В. Давыдова, Н.Н. Соколова // Вестник ОрелГИЭТ. – 2010. – № 3 (13). – С. 68–73.
9. Довгань Л.Є. Стратегічне управління : навч. посібник / Л.Є. Довгань, Ю.В. Каракай, Л.П. Артеменко. – 2-ге вид. – К. : Центр навч. л-ри, 2011. – 440 с.
10. Єдність і боротьба протилежностей // Українська Радянська Енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://leksika.com.ua/ure/>.
11. Основы менеджмента : учеб. пособие / О.А. Зайцева, А.А. Радугин, К.А. Радугин, Н.И. Рогачева ; науч. ред. А.А. Радугин. – М. : Центр, 1998. – 432 с.

12. Ковальов А.В. Синергія. Синергетичний ефект / А.В. Ковальов, К.Гальченко : зб. пр. V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Альянс наук: вчений – вченому». – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.confcontact.com/>.
13. Кравець А.В. Економічна природа фінансової стратегії підприємства / А.В. Кравець, Н.П. Меда // Економічний простір. – 2013. – № 75. – С. 200–208.
14. Кун Т. Структура наукових революцій / Т.Кун ; пер. О.Васильєва. – К. : Port-Royal, 2001. – 228 с.
15. Лузан А.О. Вступ до філософії : навч. посібник / А.О. Лузан. – Краматорськ : ДДМА, 2012. – 136 с.
16. Марцин В.С. Основи наукових досліджень : навч. посібник / В.С. Марцин, Н.Г. Міценко, О.А. Даниленко. – Львів : Ромус-Поліграф, 2002. – 128 с.
17. Мица Н.В. Економічна сутність та роль фінансової стратегії в системі управління підприємством / Н.В. Мица // Вісник Запорізького нац. ун-ту. – 2010. – № 3 (7). – С. 239–247.
18. Оксененко С.П. Маркетинговий підхід до організації інноваційної діяльності підприємства / С.П. Оксененко // Современные научные достижения. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/>.
19. Підвальна О.Г. Синергійний ефект в менеджменті / О.Г. Підвальна, Н.О. Козяр // Ефективна економіка. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua>.
20. Радова Л.Д. Фінансова стратегія в системі управління підприємством / Л.Д. Радова, А.В. Череп // Держава та регіони. – 2005. – № 2. – С. 130–135.
21. Фатхутдинов Р.А. Управленческие решения : учебник / Р.А. Фатхутдинов. – 5-ое изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 314 с.
22. Федорова Т.В. Оцінка ефективності управлінських рішень на аграрному підприємстві / Т.В. Федорова, К.М. Данелюк // Таврійський науковий вісник. – Херсон : Грінь Д.С., 2010. – Вип. 71. – С. 306–311.
23. Юридична бібліотека онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lvivpravo.at.ua/>.

ПАЩЕНКО Олексій Вікторович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Наукові інтереси:

– фінансова стратегія.

Тел.: (095)318–44–13.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2015.